

hrvatskom jeziku, a jedini poznati primjerak danas se čuva u riznici trsatskog svetišta. Tu je i članak *Dvije zbirke propovijedi Frana Vrinjanina*, svećenika i profesora biblijskih znanosti na bogoslovnoj školi u Senju, koji se u svojim propovijedima udaljio od onodobnih moralnih propovijedi u duhu jozefinizma i temeljio ih na katehetskoj propovijedi iz predjozefinističkog vremena. *Doprinos Radmile Matejčić obnovi svetišta Majke Božje na Trsatu* prikazuje sudjelovanje prof. dr. Radmile Matejčić, priznate riječke kulturne radnice, kroničarke grada na Rječini, povjesničarke umjetnosti i arheologinje, u obnovi crkve Blažene Djevice i samostana na Trsatu u razdoblju od 1960. do 1965. godine. Sljedeći članak posvećen je također još jednom istaknutom Riječaninu, Maksu Pelozu. *Historiografsko djelo Maksa Peloze* sažeti je pregled života i stvaralaštva toga svestranog znanstvenika. Pozornost stručne javnosti i čitatelja privući će članak *Branko Fučić i ljevica Hrvatskoga katoličkog pokreta*. U njemu autor daje početne smjernice za proučavanje te dosad slabo istražene i relativno nepoznate pojave i struje u Hrvatskom katoličkom pokretu, čiji su članovi bili životno povezani Makso Pelozu i Branko Fučić. *Akademik Margetić prosuđuje zapise o počecima Marijina svetišta na Trsatu* naslov je rada posvećenog eruditskom i temeljitom istraživanju početaka trsatskog svetišta, koja je proveo akademik Margetić. Posljednji rad u ovome poglavlju i ujedno u ovome zborniku jest *Hrvatske kršćanske teme u djelu akademika Petra Strčića*. Kao što sam naslov kaže, autor je dao pregled radova navedene tematike koje je u svojoj višegodišnjoj znanstvenoj djelatnosti napisao akademik Strčić, priznati hrvatski arhivist i povjesničar.

Bez imalo sumnje može se reći da će ovaj zbornik naći svoje mjesto unutar povijesne znanosti jer je vrijedan doprinos našoj historiografiji. On svakako pridonosi boljem poznavanju povijesti zapadne Hrvatske, posebno crkvene povijesti. Radovi koje obuhvaća rezultat su dugogodišnjeg znanstvenog rada, temeljenog na relevantnim povijesnim izvorima te samim time daju jedan novi pristup boljem poznavanju i sustavnijem bavljenju prošlošću Rijeke, Istre, Primorja i Like. Iako su ovdje samo predstavljeni dijelovi te dugačke i bogate povijesti, oni su vrijedan prinos temeljitijem proučavanju crkvene, društvene i kulturne povijesti toga dijela Hrvatske. Upravo je brojnost i raznolikost sadržaja koji obuhvaćaju više povijesnih razdoblja, od srednjega vijeka do danas, svojevrsan dar čitateljima da dobiju bolji uvid u prošlost zapadne Hrvatske koja je ovim zbornikom obogaćena novim, dosad nepoznatim događajima i ljudima.

Mr. sc. Daniel Patafta, ofm

ZLATA ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, VODA I GRAD, POVIJEST VODOOPSKRBE GRADA OSIJEKA, VODOVOD OSIJEK d.o.o., HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST - PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE U SLAVONSKOM BRODU, OSIJEK 2007., 199 STR.

Važnost vode kao temeljne komponente života na Zemlji odavno je poznata. Činjenica da vode koja može zadovoljiti higijenske, zdravstvene i životne potrebe ljudi ima samo jedan posto od ukupne količine na našem planetu, stavlja probleme vezane uz nju u prvi plan svih gospodarskih i društvenih rasprava.

U tom je duhu objavljena monografija »Voda i grad, povijest vodoopskrbe grada Osijeka« autorice Zlate Živaković-Kerže koja s pravom ističe: kada pričamo o povijesti vode, pričamo i o povijesti čovjeka. Djelo počinje Platonovim zakonom o zaštiti vode, koji vrlo dobro ilustrira samu prirodu vode koja uz vjetar, zemlju i sunce *brani sve što je niklo iz zemlje* i zašto ju je zbog toga potrebno zaštititi zakonima. Ta potreba, koja je očito postojala još u antici, danas predstavlja jedno od najvažnijih pitanja naše civilizacije. Slijedi sama obrada sadržaja koji je podijeljen na više od 60 manjih poglavlja koja tematski predstavljaju etape razvoja vodoopskrbnog sustava grada Osijeka od 18. stoljeća do danas.

Osijek je gotovo do druge polovice 19. stoljeća bio okružen barama i močvarama koje su bile izvor zaraza i bolesti poput malarije, kolere i trbušnog tifusa. Ljudi su se opskrbljivali vodom iz rijeke Drave i plitkih bunara koji su često bili onečišćeni zbog nepostojanja kanalizacijskog sustava i samim time uzrok širenja raznih epidemija. Počeci prvoga javnog vodovoda vežu se uz gradnju Tvrde. Kako je pet bunara iskopanih na Tvrđi 1714. godine često presušivalo i nije moglo zadovoljiti potrebe vojske, vojne su vlasti odlučile sagraditi prvi vodovod 1751. godine postavivši dvije vodene pumpe uz obalu Drave. Ostali dijelovi grada su sljedećih stotinjak godina i dalje ovisili o vodarima koji su donosili i prodavali pitku vodu. Autorica analizom arhivske građe, dostupne literature i ostalih izvora pokušava odgovoriti na pitanje zašto je proteklo toliko vremena prije nego što je pitka voda došla do stanovnika ostalih dijelova Osijeka: Gornjeg, Novog i Donjeg grada. U drugoj polovici 19. stoljeća vodoopskrba je postala jedno od gorućih pitanja, stoga je Gradsko poglavarstvo odlučilo pronaći najpovoljnije rješenje opskrbe grada pitkom vodom. Napravljene su razne analize i elaborati, a neki od prijedloga su bili dobavljanje vode vodovodom iz Drave, iz gorskih vrela ili iz arteških bunara. U međuvremenu su nastala razna privatna i parcijalna rješenja vodoopskrbe, poput vodovoda dioničkog društva Union za potrebe paromlina ili vodovoda Dioničarskog društva kupališta Diana. Međutim, tek je vodovod Dobrovoljnog vatrogasnog društva Gornji grad udario temelje budućem gradskom vodovodu. Prvotna namjera bila je olakšati vatrogascima gašenje požara u gradu, no kako su zahtjevi za vodu bili sve češći, kao i zahtjevi imućnijih građana za »vodu iz slavine«, ideja i namjena vatrogasnog vodovoda ubrzo se proširila, nerijetko potpomognuta i privatnim kapitalom. Daljnji razvoj vodovoda usmjeren je prema širenju vodovodne mreže i gradnji ostale prateće infrastrukture. Godine 1937. vatrogasni vodovod prelazi u vlasništvo gradskog vodovoda, ali takav objedinjeni vodovod još uvijek nije predstavljao zadovoljavajuću razinu isporuke kvalitetne pitke vode. To se može vidjeti i iz činjenice da je 1951. godine izbila epidemija tifusa. Intenzivno unapređivanje vodoopskrbnog sustava, koje je uslijedilo, kulminiralo je između 1979. i 1984. godine kada je pod vodstvom Željka Hubera restrukturiran i obnovljen cijeli vodoopskrbni sustav. Autorica svoje istraživanje završava analizom sudbine vodovoda tijekom rata u Hrvatskoj 90-ih godina, njegovom obnovom, ali i planovima za budućnost.

Iako je ovo monografija o vodoopskrbnom sustavu jednoga grada, ona ujedno nadilazi svoju historiografsku dimenziju govoreći o važnosti vode i potrebi ljudske brige o njoj. Količina obrađenih izvora vezanih uz ovu vrlo specifičnu temu čini ovu monografiju, koja je popraćena kvalitetnim reprodukcijama izvornih fotografija, nacрта i dokumenata, relevantnim faktorom u daljnjem razvoju ekonomske povijesti i ekohistorije, stoga može poslužiti i

kao model za daljnja istraživanja i popularizaciju specifičnih tema poput ove, vezanih uz ekonomsku povijest gradova.

Nenad Vajzović

BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, STANOVNIŠTVO BANSKE HRVATSKE. DEMOGRAFSKA SLIKA BANSKE HRVATSKE U KONTEKSTU DRUŠTVENO-POVIJESNIH PROMJENA OD 1850. DO 1910. GODINE, EDUCA, ZAGREB 2009., 301 STR.

Istraživanju ekonomske povijesti nemoguće je pristupiti bez poznavanja povijesti stanovništva. Ekonomska povijest je integralni dio historije kao znanosti, ali je teoretski istodobno i integralni dio ekonomije. Ona proučava ekonomske strukture i procese te se bavi ekonomskim aspektom cjelokupnoga društvenog razvoja. Treba istaknuti da postoji više škola ekonomske historije. Jedna je sastavljena od povjesničara po struci i sljedbenica je (ili je dio) škole Anala, druga je francuska »kvantitativna ekonomska historija«, treća američka »nova ekonomska historija« (»kliometrija«).

Povijest stanovništva može se smatrati dijelom historijske znanosti, ali je i teorijski integralni dio demografije. Danas postoje najmanje dvije dominantnije »škole« u pristupu historijskoj demografiji: a) francuska škola (Ariès, Fleury, Goubert, Le Bra i drugi), koja je usredotočena na zapise iz crkvenih matičnih knjiga (metoda rekonstrukcije obitelji); b) engleska škola (Laslett i Hajnal), koja je usredotočena na zapise kao što su sekularni popisi i porezne evidencije. Osim tih dviju škola, valja izdvojiti i bogat doprinos povjesničara stanovništva iz Hrvatske.¹ Jedna od plodnijih povjesničarki stanovništva je Božena Vranješ-Šoljan. U svojoj najnovijoj knjizi »Stanovništvo Banske Hrvatske. Demografska slika Banske Hrvatske u kontekstu društveno-povijesnih promjena od 1850. do 1910. godine« daje značajan doprinos poznavanju povijesti stanovništva u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća. Nakon uvoda obrađuje problematiku Europe modernog doba te populacijske teorije. Za povjesničare stanovništva koji se bave izučavanjem razdoblja prije prvoga modernog popisa stanovništva 1857. važan je

¹ Od metodoloških tekstova valja izdvojiti: An Introduction to English Historical Demography, ed. E. A. Wrigely, London 1966.; J. D. Willigan, i K. Lynch, Katherine. Sources and Methode of Historical Demography, New York, 1982.; A. E. Imhof: Einführung in die Historische Demographie, München 1977.; L. Henry, M. Fleury, Des registres paroissiaux à l'histoire de la population. Manuel de dépouillement et d'exploitation de l'état civil ancien, Paris, 1956.; W. Kula, »Povijesna demografija. Demografija kao pomoćna povijesna znanost«. Acta historico-oeconomica Iugoslaviae, vol. 8, Zagreb, 1981., 17 - 79; V. Stipetić i N. Vekarić, Povijesna demografija Hrvatske. Zagreb-Dubrovnik, 2004.; M. Bertoša, Matične knjige - arhivsko vrelo o demografskim previranjima predindustrijske Europe, Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, 41/42, 1999./2000., 315 - 352; S. Krivošić, »Izvori za historijsku demografiju: djelomični brojevi i poimenični popisi stanovništva«, Arhivski vjesnik, 36, 1993., 159 - 170; B. Vranješ-Šoljan, Mjesto demografije u povijesnoj znanosti, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest 22. Zagreb 1989., 303 - 309; A. Wertheimer Baletić, Stanovništvo i razvoj. Zagreb, 1999., 195 - 379; S. Bertoša, Život i smrt u Puli. Pazin, 2002.; K. Kaser, Popis Like i Krbave 1712. godine. Zagreb, 2003.; S. Krivošić, »Promjene u kretanju godišnjeg broja vjenčanja kao znak pojave oskudice hrane i gladi u Hrvatskoj tijekom XVIII. stoljeća«, Rad HAZU, knj. 30, 1991., 17 - 58; S. Krivošić, Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i u prvoj polovici XIX. stoljeća. Varaždin, 1991.; N. Vekarić i suradnici, Vrijeme ženidbe i ritam poroda (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća). Zagreb-Dubrovnik, 2000.

Ekonomaska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen V. / Broj 5
Zagreb - Samobor 2009.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksandić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb, Hrvatska), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula, Hrvatska), Zrinka Blažević (Zagreb, Hrvatska), Tatjana Buklijaš (Cambridge, UK), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb, Hrvatska), Andrej Hozjan (Maribor, Slovenija), Halil İnalçik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci, Hrvatska), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb, Hrvatska), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb, Hrvatska), Ivan Mirnik (Zagreb, Hrvatska), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb, Hrvatska), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb, Hrvatska), Marko Šarić (Zagreb, Hrvatska), Mladen Tomorad (Zagreb, Hrvatska), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Hrvatska), Zlata Živaković Kerže (Osijek, Hrvatska)

Grafički urednik / Graphic design:

Alojz Zaborac

Prijelom / Layout:

Meridijani, Hrvoje Herceg

Lektura / Language editing:

Aleksandra Slama i Dražena Santini

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2009.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije